

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Joannis Schefferi Argentoratensis De Re Vehiculari Veterum Libri Duo

Scheffer, Johannes

Frankofurti, 1671

Cap. XXVIII. De Carro.

urn:nbn:de:hbz:466:1-13156

De Carro.

Carrus, sarrum. Isidorus refutatur. Vossius deseritur. Carri Gallorum. Carrus non fuit birota. Usus ejus ad onera, & vehendas species. Prosecutores carrorum. Carrada. Carragium. Vossius notatur. Matthæus Parisiensis exponitur. Carricare. Sarcinas portabant in militia. Walsinghamus explicatur & emendatur. Vossius rejicitur. Gartina. Munimenta per carros, qualia. Carrago. καράδος. Interpres Leonis castigatur. Carrago ad muniendum iter. Τὰς ἀμύλας μετ' ὠπλῶν ἔσαν. Clabularia. Jac. Gothofredus bis revellitur, & Codex Theodosianus explicatur. Clabulare num carrum & angaria. Salmasius rejicitur.

A Carruca venio ad carrum. Quod vehiculi genus veteres duplici extulere modo, nam & masculine, & neutraliter reperitur. Masculine usurpavit Cæsar. ut lib. I. B. G. *Ad impedimenta & carros suos sese contulerunt.* At in neutro habes apud Hirtium lib. Hisp. *Ea die per viarum angustias carra complura multosque lanistas retraxit.* Simili modo usurpavit Isidorus. Et in Glossis antiquis carrum est neutrali genere. Unde dictus carrus sit, Isidorus sic declarat: *Carrum à cardine rotarum dictum, unde & currus dicti, quod rotas habere videntur.* Sed quid cardo rotarum? an id, circa quod vertuntur, sicut janua vertitur circa suos cardines? At hoc non est cardo in vehiculis, sed axis. Sed nec quod rotas habere videntur, carros declarat; habent enim alia fere omnia vehicula rotas, nec ideo sunt carri. Vossius existimat, per literarum transpositionem sive transmutationem carrum factum à curru. Verba ejus sunt in Etymologico. *Carrus nat' ἀρτίστροχος est à curru.* Mihi aliter videtur, nam existimo, vocabulum esse, non Latinum, sed desumptum à barbaris, forte Gallis. Causa, quia veteres Latini non usurpant. Nusquam legitur apud Varronem, nusquam apud Virgilium, Tullium, & similes. Adducitur ex Sisennæ lib. IV. Histor. *Impedimenta collocant omnia, construunt carros, & sarraca crebra disponunt.* Sed ostendit locus ipse, sermonem esse non de Romanis, verum populis aliis, qualibus in usu fuerunt & sar-

& sarracæ. Et profecto agitur de munimento per carros & vehicula. Jam autem istiusmodi munitionis genus Romanis non innotuit, receptumve fuit, nisi sero. Igitur illi carri, quorum meminit Sisenna, non pertinuerunt ad Romanos, & sic nec Romana Latine voce appellati sunt, sed ejus populi, de quo ibi agebatur. Atque tali modo carros usurpavit etiam Cæsar Julius. Quando de Helvetiorum Gallorumve agit vehiculis, *carros* vocat. Ut lib. i. de Bel. Gal. cap. 3. *Constituerunt ea, quæ ad proficiscendum pertinent, comparare, jumentorum & carrorum quam maximum numerum cœmere.* Et cap. 24. ejusdem libri: *Helvetii cum omnibus suis carris secuti, impedimenta in unum locum contulerunt.* Atque ita multis locis aliis. Unde colligo, carri vocem esse non Romanam, verum peregrinam, Helveticam Gallicamve. Cum præsertim *Karre* hodieque pro vehiculo Helvetiis similibusque usurpetur. Carum Græci reddunt *ἀμαξαν*. Glossarium vetus titulo de Agricultura: *Carrum, ἀμαξα.* Metaphrasti Cæsaris est *ἀρμα*. Ita namque reddit locum supra nobis adductum: *τὰ πρὸς ὁδοποιίαν πάντα ἐπιφύσαντο παρασκευάζειν, ὅσων ὑποζύγια τε καὶ ἄρματα.* Et loco alio: *οἱ μὲν Ἑλλήτιοι ἄτε δὴ ἔρμα τι τὰ ἄρματα προβαλόντες:* Quod Cæsar ita proposuerat: *Pro vallo carros objecerant.* Ex quo colligas, non habuisse Græcos vocem certam, quæ exprimerent. Fuit porro carrus vehiculum rotarum quatuor, si Corrasium audimus. *Carrus*, ait lib. III. Miscell. cap. 20. *quadrirōtum est, hoc est, quatuor rotarum.* Et profecto non birota fuit, quod colligimus ex eo, quoniam birotæ onus fuit librarum ducentarum, carri verò sexcentarum, ut testatur l. 8. Cod. Theodos. collata cum lege 47. ejusdem Codicis, titulo de Cursu publico. Et quia carri onus triplo fuit majus oneri birotæ, hinc auguramur, carri quoque magnitudinem triplo superasse magnitudinem birotæ, atque ita non sine ratione credi quadrirōtam. De forma cætera nil proditum invenio: Plaustris non dissimiles multo suspicor fuisse. De jumentis quoque qualia habuerint adjuncta, vix audemus quidpiam definire. Si rhedis birotisque similes fuisse credimus, quod svadere videtur titulus Codicis Theodosiani de cursu publico, boves aut mulos fuisse, quorum tractu procedebant, credi potest. *Usus commu.*

communissimus eorum fuit ad vehenda onera. Spectabat autem vel ad pacem, vel ad bellum. In pace potissimum adhibiti ad cursum publicum, & transvehendas in eis species, aut subvectandas farcinas eorum, qui licentiam habebant usurpandi cursus publici. Discimus ex l. 47. dicti Codicis Titulique, quæ sic habet: *Rheda mille librarum onus imponi debet, carro sexcentarum, nec amplius: Ad-dito eo, ut aurum ceteræque species largitionales non ad libidinem pro-secutorum vel susceptorum, sed aptis oneri ac ponderi vehiculis deferantur.* Manifestè docet lex hæc, carris onera imponi consuevisse, ac præsertim onera earum rerum, quas appellat species largitionales. Dein oneribus istis sæpe nimium fuisse gravatos, idque, uti docet, libidine *prosecutorum*, id est, inhumanitate quadam eorum, qui custodia causa species istas prosequi debebant. Sic vehiculis pariter & jumentis allata damna, quæ ut in posterum evitarentur, constitutum, ut ne amplius carro, quam librarum sexcentarum onus, imponeretur. Hoc fuit justum carri onus, quod ex eo quoque *carradam* vel *carratam* appellarunt. Testis Vossius in Glossario, pro hac sententia laudatis verbis Aimoini ex lib. V. Histor. Franc. cap. 10. *De melle, carrada una ex modiis octo.* Idem putat & *carragium* vocasse: *Carriagium vel cariagium, onus carri, siue quod vehitur carro.* Ita Matthæus Parisius utitur, *cujus verba in caretâ adduximus.* Verba Matthæi Parisii in voce *caretâ* sic se habent apud Vossium: *Nullus baillivus noster, vel vicecomes, vel alius, capiat equos vel caretas alicujus, pro cariario faciendo.* Hic non est *cariagium*, sed *cariarium*. Sed haud dubie scribendum *cariagium*, ut mox dicam, & est istud typographi mendum, non Vossii vel Matthæi. Cæterum, ex verbis istis nescio, qui possit colligi, *carjagium* significare onus carri. Sanè dicit Matthæus *cariagium facere.* Si *cariagium* esset onus, necesse foret, ut similiter dici posset *onus facere.* At quis ita loqueretur, *cape equum pro onere faciendo?* Vel quid omnino esset, *onus facere?* Quare mallem *cariagium* exponere de itinere, quod fit carro. Nempe *cariagium* sic à carro agendo dictum, fitque, quando carrus agitur. Sic *capere caretam pro cariagio faciendo*, significabit capere currum ad faciendum iter. Neque alia mens fuit Matthæi Parisii, si quid possum
conji-

conjicere. Ipsum enim nunc inspiciere haud licuit. Aliud igitur est *carriagium*, aliud *carrada*, illud, vehiculo uti, hoc vero, quod vehiculo imponi solet, onus. Quod qui imponebant, ab eadem *carri* voce dicebantur *carricare*. Glossæ veteres Arabico Latinae Vulcanij: *Carrico, onero*. Adde, quæ de voce hac Ger. Vossio in Glossario notantur. Sicut vero carri usurpati ad vehenda onera in cursu publico, ita nescio quid obftet, quo minus credamus & adhibitos ad onera in cursu privato. Licet observaverim hucusque neminem, qui ejus cursus fecerit mentionem. In militia pertinebant primum ad portandas sarcinas. Ideo inter ea, quæ exercitui sunt necessaria ad faciendum iter, Julius commemorat statim ab initio lib. I. de Bel. Gall. ubi de Helvetiis: *Constituerunt ea, quæ ad proficiscendum pertinent, comparare, jumentorum & carrorum quam maximum numerum coemere*. Idem ejusdem libri c. 24. numerat inter impedimenta. *Helvetij, ait, cum omnibus suis carris secuti, impedimenta in unum locum contulerunt*. Interpres Græcus hanc ob causam clare appellavit *σνευοφόρες*. Ita namque ista reddidit. *Οι Ἑλβετίοι πᾶσι τοῖς σνευοφόροις τὰς Ῥωμαίους κατὰ δὴ ἰσχυρῶς, τότε μὲν αὐτὰ εἰς ἓνα τόπον συναθροίσαν*. Intelligit autem integre *ἀμάξας σνευοφόρας*; quod significat plaustra vel vehicula sarcinis gestandis destinata. Hi carri sic cum suis sarcinis conjuncti omnes una voce quam habuimus & in superioribus *carriagium* dicebantur. Sic enim intelligo, quod habet Walsinghamus in Richardo II. *Cumq; certam nostri elegissent stationem, ordinate & pulchre dispositi per turmas suas: carriagium quoque, quod Sarcinas (emendant, sarcinas) appellamus, à tergo locassent, &c.* Vossius *impedimenta* explicavit in Glossario; sed est paulo latior impedimentum vox, quam ut *carriagium* possit exponere. Imo cum *carriagium locare* dicat Walsinghamus, existimo, non significare tantum carrorum conjunctionem fortuitam, qualis sæpe fit in itineribus, sed peculiarem, quali munimentorum vice Galli, Helvetij, alijq; populi consueverunt uti. Neq; enim alias *τὴν locare* idoneus esse potest sensus. Ad postremum in Walsinghamo non *sarcinas*, sed *gartinas* lego. *Sarcinas* enim non Latina est. At Walsinghamus ait *appellamus*, quod non dubito, quia ad gentem

Walsingami, h. e. Anglos debeat referri. Si Angli sic vocarunt, & vocarunt contra consuetudinem Romanam, qua tum *carriagium* appellabatur, utique non *Sarcinas* dixere. At *Gartinas* potuerunt appellasse à *Gar, Kar*, carro, & *tina, tyna*, sarpimento, quasi sarpem è carris. Cum præsertim nihil olim fuerit vulgatius cunctis istis populis, quam munitiones omnes *tyn* vocare, quod jam olim in Upsalia veteri observavimus. Consuetudinis extat mentio apud Cæsarem lib. I. c. 26. *Ad multam noctam etiam ad impedimenta pugnatum est: propterea, quod pro vallo carros objecerant.* Vegetius in universum cunctis tribuit barbaris, & hoc modo castra præsertim scribit communisse. *Omnes Barbari carris suis in orbem connexis ad similitudinem castrorum securas à supervenientibus exigunt noctes.* Quo ex loco simul discimus, duo solita observari hoc in opere, primum, ut connecterentur carri inter se, alterum, ut connexio ista referret speciem orbis. Prioris mentionem facit etiam Sisenna, & *construere carros* vocat: *Impedimenta collocant omnia, construunt carros.* Ubi construi vel connecti dicuntur, opinione mea, quando ita unus alteri insertus jungitur cum per se, tum fortassis aliquando interventu quoq; vinculorum, ut divelli ac diffociari facile haud queant. Posterius commemoratur Ammiano lib. XXXI. *Vnde haud longo spacio separatum vulgus inestimabile Barbarorum ad orbis rotundi figuram multitudine digesta plaustrorum tanquam intramuranis cohibita spaciis, otio fruebatur & ubertate prædarum.* Et paulo post: *Octavo tandem die hostium carpenta cernuntur ad speciem rotunditatis detornata digestaq;.* Quibus locis qui proprie barbaris sunt *carris*, Latina consuetudine *plaustra* & *carpenta* nominavit. Atq; hoc munitionis genus veteres vocarunt *carraginem*, secuti eos, qui hoc genere munitionis utebantur. Nec enim Latinum magis est vocabulum, quam barbarum. Quod aperte docet Ammianus, quando paulo post superiora; *Statimq; incensi malleoli ad carraginem (quam ita ipsi appellant) alibi velocitata regressi incensivum audendi majora popularibus addiderunt.* Dicit clare, *carraginem* appellatam ab ipsis, id est Gothis, quorum ibi de castris agitur. Atque ita pridem usurpavit Valerianus in epistola ad Aure-

Aurelianum, quæ legitur apud Vopiscum c. II. *Tuum est querere, ubi carrago sit hostium, & vere scire, quanti qualesq. sint.* Postea hæc consuetudo transijt & in Romana castra, præsertim sub Imperatoribus orientis, qui & ipsi *καραγόν*, appellavere. Leo clare Tact. c. II. *Καραγόν δὲ λέγομεν τὰς ἀμάξας καὶ τὸν δι' αὐτῶν ὄψι τετακτισμένον. Carraginem vocamus, & munitionem per ea factam.* Loco alio sic describit: *Καραγὸς λέγεται ὁ διὰ τῶν ἀμάξων, καὶ τριβόλων, καὶ τῶν ἄλλων μηχανῶν γενόμενος περιεισμός εἰς ἀσφάλειαν τῆς στρατῆς.* Extat locus hic cap. 4. p. 53. ubi mutilate prorsus Interpres vertit: *Caragus dicitur ex carris & aliis bellicis rebus munitio ad exercitum muniendum: cum sic debuisset: Carrago dicitur ex carris, tribulis, & machinis aliis facta circumvallatio exercitus muniendi causa.* Adhibebant enim non carros solum, sed & tribulos, id est ferramenta cuspidata, ut ne appropinquare hostes possent. Qua de re docet ipse cap. II. ubi ait: *Ἐξωθεν δὲ ταύτης τριβόλους καὶ λάκκους μικροὺς ἔχοντας πάλους ἐντὰς πηγμένους δεῖ ποιεῖν. Oportet extra fossam tribolos & foveas parvas palis infixis facere.* Ubi foveæ observandæ sunt, pertinent enim ad id genus machinarum, quod præter tribulos supra dixit ad carraginem conficiendam adhiberi. Præter hanc carraginem invenio & aliam non ad castra, verum iter muniendum usurpatam, ne exercitus ab hoste posset in itinere facile invadi. Meminit illius Pollio in Gallienis c. 13. ubi ait: *Quo comperto Scythæ facta carragine per montem Gesfacem fugere sunt conati.* Casaubonus docte ad hunc locum: *Procopius carraginem facere libro quarto dixit, τὰς ἀμάξας μετωπιδὸν ἔστησας, frontes carrorum hosti objicere: & qua sine carrago fieret, his verbis explicat, ὥπως τὰ νότια ἐν τῷ ἀσφαλεῖ ἔχοντες θρασύσῳσι μάλλον. Quod plane convenit isti loco. Nam Scythæ fugam meditantibus carraginem prius faciunt, ut Romani persequi fugientes non queant.* Ubi annotandum, fuisse hanc carraginem non fixam uno loco, verum mobilem, & adhibitam in ipsa fuga, sicut Pollio testatur. Deinde habuisse carros exterius spectantes. Sic enim accipio illud *τὰς ἀμάξας μετωπιδὸν ἔστησας.* Inter eundem, inquam, ita dispositi erant carri, ut unius equi vel jumenta adjuncta interiori latere præcedentis carris ambularent, atq; sic ab eo tegerentur. Hoc enim modo carri omnes

versi erant in hostem, quod proprie per *μετωπιδόν* intelligendunt. Denique carraginis hujus speciem non fuisse clausam in orbem, qualis in castrorum communitione usurpabatur, verum longam, pro modo ambulantis exercitus, quem habebat intra sese. Carri incedebant ab utroq; latere longa ferie, versis intra equis, sicut dixi. In medio eorum ambulabat exercitus, munitus utrinq; contra insultus hostiles ab istis carris. Atq; ita hodieq; receptum est aurigis per Germaniam Belgiunq; qui sarcinas mercatorum, resque venales vehunt, quando periculum imminet à prædonibus. Haftenus de carris egimus, quantum potuimus ex veteribus. Verum antequam digrediamur, animadvertendum, quod est traditum Cl. Salmasio, hos currus dictos quoq; *clabularia*. Adscribam verba ejus, licet sint longiora, ex Commentario ad Capitolini Antoninum Pium c. 12. *Clavulare carrum dicebatur, quod undique clavulis erat confixum & contextum, & capsum ex clavulis factum habebat, ad res, quae imponerentur, retinendas, ne defluerent. Quod & in nostris carris onerariis fieri videmus, quae undiq; vallantur & sudibus vel clabulis muniuntur, ne onera imposita decidant. Latini capsum vocabant. Carrum igitur clavulare adjectively dictum: postea adjectivum in substantivum transijt, & clabulare absolute appellatum hoc carri genus, quod clabulas haberet. Facit plura genera carrorum, ut videmus, unum cum clabulis, aliud sine iis, ex tabulis fortasse constructum. Quod habebat clabulas, *clabulare* ait appellatum, & hoc ideo, quia integre sit *carrum clabulare*. Quia *carrum* dicitur in neutro genere, ideo & *clabulare* putat neutraliter elatum. Ac profecto *clabulare* habemus expresse in l. 2. C. Theod. de Curiosis: *Habens unius copiam rheda flagitet mulas duas; aut rhedam usurpet, cui birotum, vel veredum postulare, vel clabulare permissum est.* Sicut rheda & birotum dicitur, ita & clabulate isto loco. Quare miror, cur hoc genus viri docti *clabulas* maluerint vocare. Jac. Gothofredus in Paratitlo dicti Codicis de Cursu publico, ubi recenset vehicula spectantia ad cursum publicum: *Vehicula, inquit, varia erant, &c. Quarto Clabulas, unde clabulare.* Vehiculum appellat *clabulam*, & sic facit locis aliis non semel. Nam & ad legem ante nominatam*

de

de Curiosis ita loquitur: *Rheda usu, & birotum, & veredus & clabula levior est.* Contra *clabulare* ipsi cursum denotat. Verba ejus in Commentario ad l. 23. C. Theod. de Cursu publico: *Cursus hic modo clabularis vocatur, modo clabularius, modo clabulare.* Quod postremum ut confirmet, adducit l. 2. de Curiosis. At in ea lege numeratur inter genera vehiculorum, ut apparet ex superioribus. Itaque non idem *clabulare*, & *clabularis cursus*, nam *clabularis cursus* is, qui fit per *clabulare*. *Clabulare* vehiculum est, quo in cursu *clabulari* utebantur. *Clabula* vero non vehiculum, sed id, unde vehiculum contexebatur, minuta inquam *claba* sive *clava*, hoc est baculus, seu paxillus, sicut alibi ostendi. Cæterum an *clabulare* dictum intuitu ad carrum, nunc videndum. Affirmat Salmasius, ut liquet ex superioribus: Negat Gothofredus. Nam primo loco in recensione vehiculorum ad cursum publicum recenset *rhedam*, secundo *carrum* (sic enim scribendum, non *currus*, ut est in editis, quod ostendit facile adducta ibi l. 47. C. Theod. de cursu publico) tertio *birotam*, quarto *clabulam*. *Clabula* igitur, quam pro *clabulari* pariat, ei non est carrum. At vero Salmasius non carrum modo facit, verum etiam angariam. Verba ejus loco antea adducto, post allata verba legis I. C. Theod. de Curiosis: *Quibus verbis omnia, que in publico cursu movebantur vehicula continentur, rheda, birota, veredi, & clabularia vel carra, que alias angarie dicuntur.* Jam autem angaria differre videtur à carro. Nam angariæ imponuntur pondo mille quingenta. l. 28. C. Theod. de Cursu publ. *Non amplius rheda, quam mille pondo subvehet, & angaria mille quingenta sufficiat.* Contra carro non supra libras sexcentas, uti supra indicatum est. Quare angaria esse carrus non potuit, ut quem magnitudine superasse triplo pæne videatur. Jam si angaria *clabulare*, quod vult Salmasius, *clabulare* sic à carro dictum minime censeripotest, cum sit carrum aliud, & aliud *clabulare*. Sane *clabulare* angariam esse etiam Gothofredus judicavit, à carro vero distinxit.

Quem putamus hic sequendum, nec in voce *clabulare, currum*, sed vehiculum intelligendum. Sed de his sequenti capite.